STAJALIŠTA

Za srpsko svojatanje hrvatske književnosti krivi hrvatski pisci koji nisu srpskima znali odbrusiti

Anton Zakarija

Srpski pisci mogu o hrvatskoj kulturi pisati kako im drago, a diplomacija tu nema nikakva posla. Srpsko svojatanje dubrovačke književnosti samo je segment veće igre. Riječ je o svojevrsnom »srpskom narodnom običaju«: o stalnom sustavnom prešućivanju i sakaćenju hrvatske kulture... Već im je odavno trebalo odgovoriti, dati im vritnjak bez pardona. Trebalo je prikupiti sve te njihove prnje i objaviti ih monografski, poput one slavne Šuvarove »Bijele knjige«, ali s ironijom i prezirom, sarkastično. Izvrgnuti ih smijehu i ruglu bez obzira na njihove titule

Slobodan Prosperov Novak srdito se u rubrici Stajališta 29. srpnja obrušio na jednoga srpskog pisca i njegovu knjigu u kojoj se dubrovačka književnost priključuje srpskoj (»Vrijeme je za političke sankcije protiv onih koji i dalje pokušavaju dokazati srpstvo Dubrovnika«). I traži da hrvatska diplomacija poduzme korake kako bi se stalo na kraj takvoj raboti.

Dobro je što je Slobodan P. Novak privukao pozornost na taj slučaj, ali ljutnja je deplasirana i znak je nemoći.

Srpski pisci mogu o hrvatskoj kulturi pisati kako im drago, a diplomacija tu nema nikakva posla. Krivi su hrvatski pisci koji srpskima nisu znali odbrusiti.

Srpsko svojatanje dubrovačke književnosti samo je segment veće igre. Riječ je o svojevrsnom »srpskom narodnom običaju«: o stalnom sustavnom prešućivanju i sakaćenju hrvatske kulture. Evo, prema sjećanju, nekoliko primjera.

Monografije bez hrvatskih imena

Početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća objavljen je u Beogradu udžbenik za srednje škole »Arhitektura i skulptura srednjega veka u Primorju«. U knjizi se tvrdi da su u Dalmaciji živjeli »Sloveni«, a hrvatsko ime se i ne spominje.

U talijansko-kanadskoj enciklopediji umjetnost »Sansoni«, izdanoj u to vrijeme, umjetnost u Jugoslaviji prikazana je po republikama. Dalmacija je otkinuta od Hrvatske kao da sama za sebe čini republiku. Tekst je potpisao neki djelatnik Narodnog muzeja u Beogradu.

Sedamdesetih godina izdana je u Parizu monografija o hlebinskoj slikarskoj školi. Autor, Nebojša Tomašević u cijeloj knjizi nije se sjetio hrvatskog imena, ali se snašao da ugura srpsko: raspričao se o nekom slikaru naivcu iz Srbije kao tobože srodnom po nečem Hlebinjanima. Hlebine je odredio ovako: »selo u Podravini uz mađarsku granicu«.

U rječniku modernog slikarstva kuće Larousse, iz osamdesetih godina, o Vlahi Bukovcu piše K. Ambrožić, u to vrijeme direktorica Muzeja moderne umjetnosti u Beogradu. Bukovca je nazvala »jugoslavenskim slikarom«, a u Jugoslaviji nikada nije ni živio.

Tih godina objavljena je u Parizu knjiga tekstova o dubrovačko-dalmatinskoj književnosti iz pera jednog srpskog autora. U literaturi spomenuto je ime J. Dere ili Dare, ili tako nekako. Rudolf Maixner, u prikazu te knjige u »Annales« Francuskog instituta u Zagrebu upozorio je na tiskarsku pogrešku, kako se izrazio, u pisanju tog imena. Trebalo je stajati Jean Dare. Nije to bila pogreška nego devijacija.

Bacanje magle

Istu »pogrešku« istog pisca našao sam i koju godinu poslije. Jean Dayre, dugogodišnji direktor Francuskog instituta u Zagrebu, dobar poznavalac hrvatske knjige, nazivao je, u svojim radovima u francuskim časopisima, dubrovačko-dalmatinsku književnost »hrvatska renesansna književnost«.

Da bi prikrio tu činjenicu, a da ne iznevjeri znanstveni postupak, taj srpski pisac pisao je njegovo ime iskrivljeno.

Miroslav Pantić iskrivljuje bacanjem magle. Po stranim enciklopedijama hrvatsku književnost rashrvaćuje na taj način što joj oduzima hrvatsko tlo.

Očeše li se neki srpski pisac o hrvatsku kulturu šteta je zajamčena. Ljutiti se zbog svega toga i gubiti živce? Za koju korist? Već im je odavno trebalo odgovoriti, dati im vritnjak bez pardona. Trebalo je prikupiti sve te njihove prnje i objaviti ih monografski, poput one slavne Šuvarove »Bijele knjige«, ali s ironijom i prezirom, sarkastično. Izvrgnuti ih smijehu i ruglu bez obzira na njihove titule.

Lopovi u banci i lopovi u kulturi ništarije su i jedni i drugi. Za ono što je dobro u njihovim radovima, nedavno preminuli Leo Košuta našao je metodu: iskorištavao je što mu je odgovaralo, a da ih u bilješkama nije spominjao.

Glad za urbanom kulturom

Uzrok tim halopama je glad srpskih intelektualaca za urbanom kulturom koje u Srbiji nije bilo. Srpska urbana književnost počinje tek s Dositejem Obradovićem oko god. 1800. U arhitekturi prva civilna zgrada zidana od trajne građe, kamenom i ciglom, konak kneginje Milice u Beogradu, sagrađena je 1823.

Srpska skulptura počinje od samog početka godine 1920., i to zaslugom Splićanina Tome Rosandića, učenika Ivana Meštrovića. Stambena građanska kuća u to vrijeme u Beogradu bila je prizemnica od ćerpiča s podom od nabijene zemlje.

Opisao ju je Ivo Andrić u romanu »Gospođica«.

Tada se pišu i prvi gradski statuti. U Hrvatskoj najstariji statuti potječu iz trinaestoga stoljeća. Povijesni uvjeti uvjetovali su kasni urbani razvitak u Srbiji, ali zar hrvatska kultura mora plaćati te račune?

Gdje su u toj priči hrvatski pisci? Pet stotina u Društvu hrvatskih književnika, da se o PEN-u i FAK-u i ne govori. Zar sami nisu znali proučavati početke hrvatske književnosti, nego su to prepustili Srbima? Nije li Akademija još u devetnaestom stoljeću pokrenula ediciju »Stari pisci hrvatski«?

Povijesni uvjeti uvjetovali su kasni urbani razvitak u Srbiji, ali zar hrvatska kultura mora plaćati te račune? Gdje su u toj priči hrvatski pisci? Pet stotina u Društvu hrvatskih književnika, da se o PEN-u i FAK-u i ne govori. Zar sami nisu znali proučavati početke hrvatske književnosti, nego su to prepustili Srbima? ... Govori se o nekoj novoj književnoj udruzi. Ako u svoj program kao prvu točku ne stavi izdavanje povijesti hrvatske književnosti na engleskom i francuskom od pet stotina stranica i u elegantnoj grafičkoj opremi, neka zauvijek ostane na godišnjem odmoru

Zar sam Slobodan P. Novak, povjesničar hrvatske književnosti, nije mogao napisati i objaviti na engleskom povijest hrvatske renesansne književnosti?

Diplomacija to neće napraviti.

Najkomotnije je beskonačno nizati rime

Mnogi hrvatski pisci znaju pisati samo stihove, pet, deset, pedeset zbirki pjesma, nikada im kraja, kao da je svjetski važna svaka pjesmica koju izmisle.

U Francuskoj pisci koji drže do sebe bave se beletristikom do određene životne dobi. Andre Malraux već je prije pedesete izabrao teme iz povijesti umjetnosti, H. Troyat biografije, pjesnici Bosquet i Sabatier povijest književnosti, drugi raščlanjivanje suvremenosti. Najkomotnije je beskonačno nizati rime.

Nehaj za kulturni korpus komu pripadaju, hrvatski pisci dobro plaćaju. Vani su nepoznati. Gledana izvana, hrvatska književna scena je siva zona. Slavko Mihalić, predsjednik DHK, misli malo drukčije.

U razgovoru u *Vjesniku*, u Panorami subotom od 3. kolovoza sa zadovoljstvom nabraja nekoliko književničkih imena u tom i tom svesku toga i tog angloameričkog literarnog rječnika (koji »košta nešto više od 200 dolara«). Svakom je posvećeno pet do deset riječi. I komentira: »Ako si vrijedan pisac... otvaraju ti se vrata svijeta«! Široka jednu rečenicu.

Lijenost i nemar hrvatskih književnika

Pogled iz Pariza nije bolji. *Dictionnaire universelle des litteratures* – opći rječnik književnosti, objavljen 1996. u tri opsežna sveska, donosi i imena i sinteze. Nacionalne književnosti prikazane su enciklopedijski.

Iz našeg susjedstva to su albanska, bugarska, makedonska, slovenska, srpska. Hrvatske nema. Točnije: ni u tekstu ni u kazalu nema naslova *La litterature croate*. Raspačana je pod kolektivne tematske naslove: renesansa, romantizam, Jugoslavija.

U prikazu književnosti socijalističke Jugoslavije naslov »Hrvatske književnosti« tiskan je istim tipom slova kao naslov »Mađarska književnost u Vojvodini«.

Pjesnici, njih tridesetak, nanizani su samim imenima, poput soldata. Dulji članak posvećen je samo Krleži, cijeli stupac. Usput, da nadopunim Mihalića, njegove »Balade« objavljene su i na francuskom, u prijevodu Jeanine Matillon, u nakladi Unesca.

Ne treba se zavaravati: nije tu riječ ni o kakvu protuhrvatskom stavu, nego o lijenosti i nemaru hrvatskih književnika. Odakle urednici jednoga takvog izdanja mogu steći sliku o hrvatskoj književnosti? Iz kojih priručnika na jezicima koji su njima poznati? Gdje je njena povijest na engleskom ili francuskom?

Pisci »iseljene Hrvatske«

Šezdesetih godina albanski intelektualci u Francuskoj objavili su povijest albanske književnosti koja počinje tek u vrijeme Hanibala Lucića, riječima »Očenaša«. Skromna knjiga od sto pedeset stranica na rotopapiru, ali je tu!

U isto vrijeme pisci »iseljene Hrvatske«, diplomirani slavisti i kroatisti Zagrebačkog sveučilišta, paradirali su pjesmicama na hrvatskom: Antun Bonifačić, Vinko Nikolić, Boris Maruna. Ivšić se pak šlepao pola stoljeća za kolima Andrea Bretona, a na izložbi »Nadrealizam« u Parizu na početku ove godine njegovu imenu ni traga ni glasa.

Vani je samo Viktor Vida bio veliki pjesnik, samo on je zaslužio posebnost. Vinko Grubišić, profesor slavistike negdje u Kanadi, pisao je na hrvatskom dječje igrokaze. Prošle godine objavljena je u Zagrebu njegova knjiga o francuskom dramatičaru Antoninu Artaudu.

Sad, što tom čovjeku znači neki Artaud, Balzac, Hamlet ili ne znam tko, ako svijet u kojem živi ne zna ništa o književnosti njegova naroda, a on se čak na sveučilištu obrazovao za tu književnost, a ne za francusku?

Daleko su Kamov i Matoš

U Parizu redovito listam francuske književne časopise. Nikada ništa ne nađem o hrvatskim piscima. Samo je prošle godine dva puta bilo riječi o Milanu Begoviću. Francuski pisci Valery Larbaud i Pierre Louys bili su njegovi prijatelji.

To je to: Begović je bio i Hrvat i kozmopolit, i stilom pisanja i življenjem. Današnji su hrvatski pisci smežurani i promrzli.

Daleko su Kamov i Matoš.

Vani se dva puta pokušalo afirmirati hrvatsku književnost u svijetu. Lijepo je počelo, svijet je prihvatio, ali je zatajila provincija. Edo Pivčević pokrenuo je u Bristolu, sedamdesetih godina, tromjesečni časopis *BC Review* (British-Croatian R). Na sveučilištima časopis je bio dobro primljen, vidi se to po engleskim suradnicima. Slabost je bila u tome što nije našao nikakvu potporu u famoznoj »iseljenoj Hrvatskoj«.

Vrlo čudno kad se pomisli na sve one imućne ljude, upravo iz zemalja engleskog govora, koji su, kao domoljubi, već u vrijeme Domovinskog rata zauzeli istaknuta mjesta u hrvatskoj vladi. Za pretplatu na BCR, pedeset dolara, nisu imali. Nakon četiri godine redovita izlaženja, ponajviše na teret samog utemeljitelja i urednika, časopis se ugasio.

Izlog u europskoj metropoli

U Parizu izlazio je 1998. i 1999. časopis *Cahier Croates*. Dva člana uredništva, Mirko Dražen Grmek i Radovan Ivšić – izabrani zbog njihova tobožnjeg ugleda – minirali su ga iz zlobe prema mladim autorima. O tome je obilno pisano u *Vjesniku* u svibnju i lipnju 2000. I nitko od svih onih pet stotina članova DHK nije se javio u polemici, nitko nas nije podržao.

Ali mi, koji smo časopis pokrenuli, nismo to učinili za sebe, mi ne pišemo pjesme. Mislili smo na te pisce, da budu predstavljeni na velikoj tribini, da imaju izlog u europskoj metropoli, u pariškim knjižarama i knjižnicama, na pariškom proljetnom sajmu knjiga i da se osjeti nešto duha i daha Matoša, Kamova i Begovića.

Nisu ni zucnuli.

Neka zauvijek ostane na godišnjem odmoru

U jednom od dopisa *Vjesniku* predložio sam da se u Zagrebu u nekoj knjižari izlože svesci koji su izašli, da ih ljudi uzmu u ruke i opipaju i vide što smo napravili. Pa trudili smo se, trošili i vrijeme i novac. Sam Leo Košuta, koji je časopisu dao ime, pridonio je za početak deset tisuća franaka (tisuću i pol eura). I nitko ništa.

I to ti je taj DHK i PEN i FAK. Prezadovoljni ako su u nekom stranom rječniku spomenuti golim imenom.

Govori se o nekoj novoj književnoj udruzi. Ako u svoj program kao prvu točku ne stavi izdavanje povijesti hrvatske književnosti na engleskom i francuskom od pet stotina stranica i u elegantnoj grafičkoj opremi neka zauvijek ostane na godišnjem odmoru.

Autor je etnolog i povjesničar, živi u Parizu i Praputnjaku.

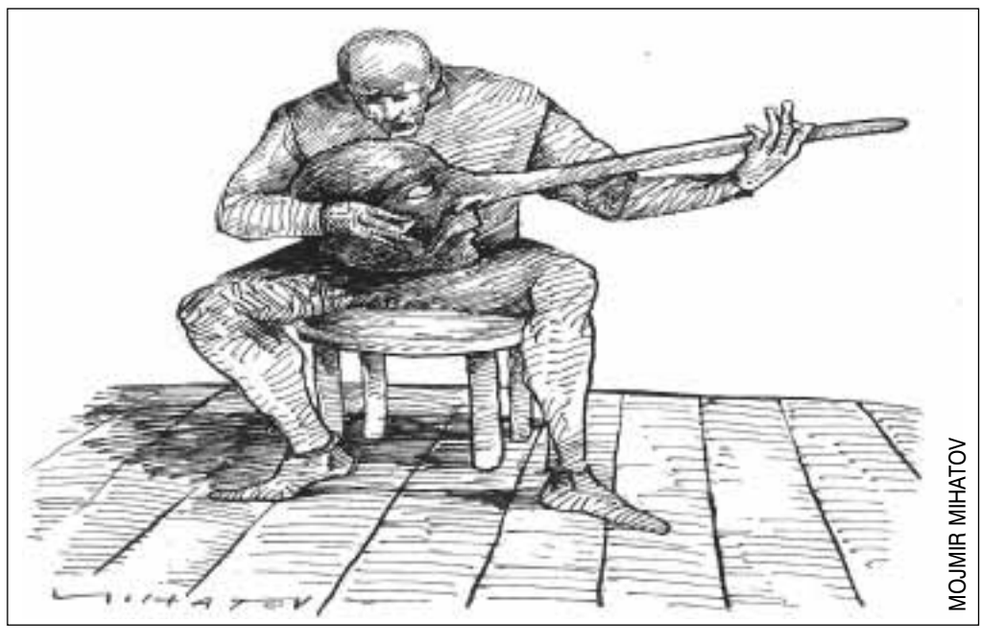

MOJMIR MIHATOV

Sedamdesetih godina izdana je u Parizu monografija o hlebinskoj slikarskoj školi. Autor Nebojša Tomašević u cijeloj knjizi nije se sjetio hrvatskog imena, ali se snašao da ugura srpsko: raspričao se o nekom slikaru naivcu iz Srbije kao tobože srodnom po nečem Hlebinjanima. Hlebine je odredio ovako: »selo u Podravini uz mađarsku granicu«. U rječniku modernog slikarstva kuće Larousse, iz osamdesetih godina, o Vlahi Bukovcu piše K. Ambrožić, u to vrijeme direktorica Muzeja moderne umjetnosti u Beogradu. Bukovca je nazvala »jugoslavenskim slikarom«, a u Jugoslaviji nikada nije ni živio

Neka furešti pouče domaće kako se čuva i voli svoje

Milan Puljiz

Turizam je u Hrvatskoj jedna od najpostojanijih djelatnosti. Da nije bilo turističke kune, uza sve ostalo, ne bi bilo Domovinskoga rata. Da nije bilo Domovinskoga rata, ne bi bilo Hrvatske. Ta činjenica ne smije biti pokriće za svinjarije u hrvatskom turizmu, koje nisu trajna karakteristika nego popratna pojava. Kao i drugdje po svijetu. A hrvatski novinari i ostali samo crno, crno..., pa i tamo gdje nema crnila. Zašto ne odu u velike turističke zemlje: naći će još crnjega crnila i vratiti se doma postiđeni

U Tribunju nema ništa, samo jedna suha višnja. I ta višnja odsječena, i od Boga napuštena.« Tako prepjevanom tužbalicom iz dijela Dalmatinske zagore moglo bi se sažeto prikazati ovoljetne razgovore vremešnih Tribunjaca što ih je autor ovih redaka slušao u nastavcima.

Sličnom tužbalicom, koju bi tek trebalo spjevati, moglo bi se sažeti i ovoljetnu poviku na hrvatski turizam: ništa ne valja, nitko ne valja, od hotelijera i ugostitelja, do Ministarstva i ministrice poglavito.

Je li baš sve tako?

Tribunjcima za sve krive Vodice

Idemo u Tribunj. Primorsko mjestašce, zapadno od Šibenika deset, od Vodica dva kilometra, ima baš sve: otočić sa starim naseljem – kuća na kući – brežuljak i na vrhu crkva s grobljem, lijepe uvale, plaže, otočić do otočića, more bistro i čisto, nova obala popločana bijelim kamenom, marina sa 250 vezova koju uređuju Mađari, posadili sedamnaest palmi visokih po pet, a osamnaesta je viša od deset metara...

Vile u borovini na predjelu Zamalina ne bi se stidjele da su u Opatiji. Koja stotina kuća za odmor...

Tribunjci su stoljećima živjeli od svojih dviju njiva: od polja koje je davalo ulje, vino, žito, voće i povrće, te od mora – njive koja se ne ore niti kopa nego samo bere. Kažu da je tribunjsko ulje najbolje, jer je Tribunj na sredini jadranske obale, a Tribunjci su do danas među najboljim ribarima.

A sada: ništa nema, ništa ne valja, propade sve!

Stari ostarjeli, mladi vole provod. I što je gotovo bitno: za sve su krive Vodice, sjedište općinske vlasti.

U Vodicama, nasreću, sve cvjeta: veliki hoteli, moderne kuće, uređene plaže, privatni poduzetnici, velika marina... U sezoni Vodice su mravinjak od ljudi iz cijeloga svijeta.

U Tribunju nema hotela, nema teniskog igrališta... nema ništa.

Krivnju Vodica jamačno su smislili Tribunjci da bi prikrili vlastitu nemoć.

Kada bi se u Tribunj preselilo pet poduzetnika iz Vodica, za pet godina Tribunj bi se primakao Vodicama toliko da bi za odmor bio privlačniji od Vodica, jer ga je priroda bolje obdarila.

Umjesto da razmišljaju o poticanju sposobnih i poduzetnih, prigovaraju i onome što im kao mana pada s neba. Na primjer, Mađari dovršavaju marinu koja će donositi i Tribunjcima, iako ni prstom nisu makli. Svejedno prigovaraju.

Čak i zbog toga što će im fijuk vjetra u brodskim jarbolima remetiti san!

Već su optužili marinu da će naftom onečistiti more. Uzbuna je bila već ljetos. Ustanovilo se pak da naftu u more ispuštaju domaći koćari!

Riba trune dok ne istrune

Koćari imaju još jednu rđavu naviku: kada ne prodaju sve što su ulovili, u pristaništu bace u more, pred nosom svojim i susjedskim, umjesto da snize cijene ili jednostavno podijele besplatno. Tako ta riba trune dok ne istrune.

Da nije istina da u Tribunju »nema ništa« dokazuju i tovari. Utrka tovara. Taj stari običaj nekoliko poduzetnih posljednjih godina pretvaraju u velik posao. Ove je godine na feštu u Tribunj došlo desetak puta više gostiju negoli je domaćih.

Ako se može napraviti dobar posao s tovarima, moglo bi se i s ostalim stvarima. Potrebni su sposobni, domišljati i odvažni. Potrebni su, dakle, ljudi. Ne pričala i grintala. Ljudi koji će smisliti i povesti.

Tribunjski poučak podsjeća na hrvatsku ljetošnju turističku priču. I gostiju i noćenja i automobila..., pa i zarade, više nego prijašnjih godina. Zadovoljstva ni trunka. Povike da izludiš. Čak i vodeći novinari trudili su se iz petnih žila dokazati da u hrvatskom turizmu ne valja ništa. Stjecao se dojam kao da bi to nekima bilo drago.

Tribunjski poučak podsjeća na hrvatsku ljetošnju turističku priču. I gostiju i noćenja i automobila..., pa i zarade, više nego prijašnjih godina. Zadovoljstva ni trunka. Povike da izludiš. Čak i vodeći novinari trudili su se iz petnih žila dokazati da u hrvatskom turizmu ne valja ništa. Stjecao se dojam kao da bi to nekima bilo drago

Nije sve u kupanju i sunčanju

Ti javni govornici i bilježnici čine smrtni grijeh zaboravljajući bitno. Turizam je u Hrvatskoj jedna od najpostojanijih djelatnosti. Da nije bilo turističke kune, uza sve ostalo, ne bi bilo Domovinskoga rata. Da nije bilo Domovinskoga rata, ne bi bilo Hrvatske.

Ta činjenica ne smije biti pokriće za svinjarije u hrvatskom turizmu, koje nisu trajna karakteristika nego popratna pojava. Kao i drugdje po svijetu. A hrvatski novinari i ostali samo crno, crno..., pa i tamo gdje nema crnila. Zašto ne odu u velike turističke zemlje: naći će još crnjega crnila i vratiti se doma postiđeni.

Kada usred ljeta padne kiša, ljudi obično zahvaljuju nebesima. Ovoga ljeta bijaše kiše malo više, sijevale su munje i gruvali gromovi. Započela graja: nevrijeme nam upropasti sezonu!

Nitko se ne dosjeti da sve preokrene na pravu stranu: uživajte, ljudi, jadranske ljetne nevere fantastične su simfonije koje dožive samo sretnici! Veselite se! Toga nema svaki dan, svakoga ljeta, toga nema drugdje. A besplatno je. Nije sve u kupanju i sunčanju. Ima još ljep(š)ih stvari.

Novinari, dakako, moraju upozoravati na sve što nije dobro. Ne smiju prikrivati ili umanjivati što valja. Nažalost, golema se većina tzv. turističkih novinara utapa se u pukom nizanju gostiju, noćenja, vozila, rezervacija, destinacija, tanjura, žlica i vilica... Nitko da napiše, recimo, dvije tisuće riječi o tome gdje je danas hrvatski turizam, koji su mu pravi putokazi...

Čijih je to ruku djelo?

Nekima čak ni ministrica ne valja: ne paše joj frizura, ovo i ono. A ta je dama, po onome što zna i što čini, dar božji i za turizam i za Hrvatsku.

Idemo još malo u Tribunj. Na prvom križanju poslije ulaza u mjesto tri velika kontejnera za smeće: veliki nered, velika gomila otpada i nesnošljiv smrad. Jednoga jutra – sve uredno, gotovo besprijekorno. Čijih je to ruku djelo?

Kažu, neki naš čovjek koji živi u Belgiji, priprema se za stalni povratak. (Sramota za ovoga autora što mu nije doznao ime.)

Neka takvih, svaka im čast, neka ih u svakome našem mjestu, velikome i malome: neka furešti pouče domaće kako se čuva i voli svoje.

Autor je novinar i publicist iz Zagreba.